

Reflexions de futur. La Universitat post-COVID-19

FORMAR
TRANS-
FORMAR

A quins reptes s'enfronten les universitats després de la crisi de la COVID-19? Quin rol ha de jugar l'educació superior a partir d'ara? Quins són i com cal afrontar els desafiaments de la nova era? Com s'han d'adaptar a la transformació digital? Quin ha de ser el model de recerca?

La universitat canvia i la UOC, com a primera universitat 100 % en línia del món, comparteix, per mitjà de les reflexions dels seus portaveus, professorat i investigadores i investigadors, el debat sobre quin ha de ser el full de ruta.

Coneixement compartit per no deixar ningú enrere

«És imprescindible transformar l'actual sistema de gestió i comunicació dels sabers a la universitat. Cal apostar per un model que permeti la reutilització, la redistribució i la reproducció de les dades i els resultats acadèmics»

Pastora Martínez Samper
Vicerectora de Globalització i
Cooperació de la Universitat Oberta
de Catalunya

 [Article publicat a ctxt
el dia 20/06/2020](#)

Diuen que només s'aprecien les coses quan ja no es tenen. Al sistema educatiu li ha passat una cosa semblant arran de la crisi generada per la COVID-19. Els tancaments massius arreu del món de les instal·lacions escolars i universitàries han evidenciat dues veritats: la seva importància per a la societat i les debilitats estructurals que arrossega des de fa anys. L'educació es torna a considerar, aquests dies, més que com a simple proveïdora de formació, com un ecosistema que ens interconnecta a tots.

En aquest canvi de mirada, conseqüència de la crisi, l'educació superior no ha estat una excepció. Els resultats acadèmics per

entendre el coronavirus SARS-CoV-2 i frenar la pandèmia han ocupat un espai rellevant i alhora inusual en converses, xarxes socials i telenotícies. I mentre molts laboratoris han continuat treballant sense descans, les universitats també s'han adaptat a una docència a distància per no deixar sense classes més d'un milió i mig d'estudiants a tot l'Estat. Però, tanmateix, l'educació superior com a ecosistema particular, o com a part d'un altre ecosistema fins i tot més ric, queda pràcticament fora de la reflexió en els debats públics.

El moment que vivim és una oportunitat excel·lent perquè les universitats reajustem la nostra posició en el nou contracte social.

Coneixement compartit per no deixar ningú enrere

Segurament és degut, en part, al fet que des de les universitats ens continuem ocupant més del que que no pas del per a què. Són nombroses les crítiques (fonamentalment externes) a les universitats com a institucions endogàmiques que contempen el món des de les seves torres d'ivori i amb prou feines hi ha veus (normalment internes) que reivindiquen el paper de la universitat com a agent de canvi individual i col·lectiu.

Curiosament, qui ens havia tornat aquesta mirada transformadora de l'acadèmia anys abans de la COVID-19 havia estat l'ONU. Ho va fer amb l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible, la seva última agenda política global, llançada el 2015. L'Agenda 2030, que assenyalava els grans reptes als quals ens enfrontem com a persones, comunitats i planeta, marca un nou terreny de joc des del qual abordar-los. Un terreny de joc que busca la complicitat de multitud d'actors, més enllà de governs i administracions públiques. Un terreny de joc en què el coneixement és clau per trobar les solucions més adequades a cada context i en cada àmbit, com s'està demostrant en aquesta crisi desencadenada per la pandèmia. I si hi ha alguna cosa amb què treballem a les universitats és amb coneixement: el que generem gràcies a la recerca, el que compartim amb el nostre estudiantat, el que intercanviem amb altres actors de la societat. Per això mateix, el moment que vivim és una oportunitat excel·lent perquè les universitats reajustem la nostra posició en el nou contracte social que ja plantejava l'Agenda 2030 i que la COVID-19 ara fa inajornable. I aquest reajustament ha de ser radical.

D'una banda, la necessitat de generar nou coneixement per abordar l'emergència climàtica o posar fi a epidèmies és indissociable del fet que aquest sigui accessible a tothom. Només si les recerques estan disponibles per a tots els actors arreu del planeta serà factible que el coneixement es transformi en les solucions que necessitem. Sens dubte, aquesta ha estat una de les lliçons de la crisi de la COVID-19, durant la qual s'està compartint, a ritme frenètic, gran part dels resultats científics produïts en els laboratoris de tot el món. Tanmateix, encara avui la gran majoria de la resta del coneixement acadèmic només està disponible amb pagament previ. És imprescindible transformar l'actual sistema de comunicació acadèmica, més propi del segle XIX, i apuntalar la transició cap a una ciència oberta, el moviment global que entre les seves reivindicacions aposta per un sistema que permeti la reutilització, la redistribució i la reproducció de les dades i els resultats acadèmics. Es fa necessari un coneixement obert que penetri en totes les direccions, també des d'actors i cap a actors no acadèmics, que converteixi les nostres universitats en institucions més poroses i més cíviques, promotores de millores en el dia a dia de la gent i el seu entorn.

Només si les recerques estan disponibles per a tots els actors arreu del planeta serà factible que el coneixement es transformi en les solucions que necessitem

A més, l'Agenda 2030 és la primera agenda política internacional que reivindica l'accés igualitari a una educació superior de qualitat. Les precedents apostaven per reforçar l'educació infantil i la primària i, de vegades, la secundària. Que una educació terciària de qualitat per a

Coneixement compartit per no deixar ningú enrere

tothom sigui una meta específica significa entendre que el pas per la universitat és una peça important en la construcció d'una ciutadania global. També vol dir que més que un pas es tracta d'un camí, d'un aprenentatge al llarg de la vida que acompanyi les persones en la seva trajectòria vital i professional en un món canviant i accelerat. Així, doncs, l'educació superior s'ha de plantejar com pot atendre aquestes necessitats de manera més eficient, sense oblidar que ha d'aconseguir ser molt més equitativa. En aquest últim aspecte també falta molt per fer: encara avui les diferències en els perfils d'estudiants que ingressen a la universitat i l'abandonen abans d'hora estan estretament lligades a les desigualtats socials de les seves famílies (bàsicament relacionades amb el nivell de formació i l'ocupació dels pares), com indica l'informe *Via Universitària (2017-2019)* de la Xarxa Vives d'Universitats.

Per això, el nostre sistema universitari ha d'aprofitar totes les eines que té a l'abast, incloses les tecnologies. La transformació digital de qualsevol organització no es fa de la nit al dia ni es pot improvisar, però tampoc no té sentit quedar-se en un debat basat en la falsa dicotomia entre la formació presencial i la virtual, «com si fossin les cares d'un mirall», segons les paraules del professor Rodríguez de las Heras. Avui totes dues ja són complementàries i encara ho seran més en aquest nou escenari que tenim al davant.

Per si això encara fos poc, aquest reajustament també ha de fer que ens mirem al mirall. Com a universitats hem d'aspirar a la coherència entre el que diem i el que fem. Hem de donar exemple. Un exemple que comença en

la nostra manera de fer envers la comunitat universitària. Necessitem unes institucions que apostin per unes polítiques realment transformadores, que no es quedin en les etiquetes, que facin dels nostres campus espais més bons per a la convivència. I aquí també hi ha molta feina per fer. Són diversos els àmbits d'acció, però en destacaré dos: la divisòria de gènere i l'emergència climàtica.

Pel que fa a la igualtat de gènere, no solament està lluny de ser assolida, sinó que la situació originada per la pandèmia encara aprofundeix més aquesta desigualtat. Són urgents accions que corregeixin les deficiències sistèmiques que fan que ens perdem una gran part del talent femení. Unes deficiències estructurals que no es corregeixen simplement augmentant el nombre de professores i investigadores, com desmunten Barabási i col·laboradors en un article publicat recentment a la revista *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, després d'estudiar la carrera de més de 7,8 milions d'investigadors de tot el món. I, pel que fa a l'acció pel clima, tampoc no ens podem quedar en la generació i la transferència de coneixement. Hem d'aplicar aquest coneixement internament i també hem de contribuir amb fets a frenar l'augment de la temperatura de la Terra. Un escalfament que va tornar a batre un nou rècord el mes de maig passat respecte als últims quaranta anys, segons el Copernicus Climate Change Service. Per sort, l'activisme de joves d'arreu del món, dels nostres estudiants, en mobilitzacions com les del 8-M o en iniciatives com ara el Fridays for Future, ens recorden que ni els podem oblidar ni ens podem oblidar de ser exemplars.

Coneixement compartit per no deixar ningú enrere

Així, doncs, apostem des de les universitats per treballar per enriquir aquest ecosistema educatiu i comunitari de què formem part, democratitzant el coneixement i participant en les solucions als grans reptes locals i globals. Comprometem-nos a ser agents de canvi individual i comunitari amb un posicionament que tingui com a eix transversal un altre dels objectius de l'Agenda 2030: la reducció de les desigualtats. Si volem ser part activa d'unes

societats més justes i equitatives, fem que la igualtat sigui un element definitori de les nostres comunitats. Perquè, com ens recorden Wilkinson i Pickett, «la igualtat és fonamental per a la qualitat de les relacions socials a gran escala», perquè afavoreix l'assoliment del benestar psicosocial de tota la població i la sostenibilitat ecològica. Prenguem com a principi el leimotiv de l'Agenda 2030: no deixem ningú enrere.

25.uoc.edu